

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

THEORETICAL APPROACHES TO STIMULATE ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

В умовах світової глобалізації посилюється роль регіонів, які відрізняються між собою за наявністю промислового, аграрного, соціального та фінансово-інвестиційного потенціалу. В Україні загострення диференціації соціального та економічного розвитку регіонів є однією з найважливіших проблем становлення ринкової економіки на засадах інтеграції в європейський цивілізаційний простір. Воно характеризується поширенням негативних тенденцій регіонального розвитку через неналежне розмежування адміністративно-організаційних повноважень, непродуктивний розподіл та перерозподіл доходів і видатків між державою і регіонами. Тому в контексті євроінтеграційних процесів одним з найважливіших напрямів вирішення вказаної проблеми є формування ефективної регіональної політики через вдосконалення стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів в умовах зміни формату управління територіальними громадами. У статті розглянуто теоретичні підходи до стимулювання економічного розвитку регіонів України. Проаналізовано сучасні економічні виклики, зокрема міжрегіональні диспропорції та нерівномірний розвиток, що перешкоджають стійкому економічному зростанню. Досліджено ключові механізми стимулювання, зокрема роль держави, децентралізації, інновацій та інфраструктурного розвитку. Виявлено основні недоліки та переваги впровадження сучасних методів аналізу розвитку територій. Визначено основні механізми стимулювання економічного розвитку регіонів України. Особливу увагу приділено аналізу європейського досвіду стимулювання регіонального розвитку та можливостям його адаптації до українських умов. Зроблено висновки про важливість інтегрованого підходу до регіональної політики, що передбачає співпрацю держави, місцевих органів влади, бізнесу та громадськості для забезпечення сталого економічного зростання та вирівнювання регіональних диспропорцій.

Ключові слова: економічний розвиток регіонів, стимулювання розвитку, децентралізація, інновації, інфраструктурний розвиток,

міжрегіональні диспропорції, регіональна політика, економічне зростання, державне регулювання.

In the context of world globalization, the role of regions that differ in terms of industrial, agricultural, social, financial and investment potential. In Ukraine, the sharpening differentiation of social and economic development of the regions is one of the of the most important problems in the formation of a market economy based on integration into European civilization space. It is characterized by the spread of negative trends in of regional development due to inadequate delineation of administrative and organizational powers, unproductive distribution and redistribution of revenues and expenditures between the state and regions. Therefore, in the context of European integration processes, one of the most important ways to solve this problem is the formation of an effective regional policy by improving stimulating the socio-economic development of regions in the context of changing the format of management of territorial communities. The article considers theoretical approaches to stimulating the economic development of the regions of Ukraine. Modern economic challenges are analyzed, in particular, interregional disparities and uneven development, which hinder sustainable economic growth. The article examines the key mechanisms of stimulation, in particular the role of the state, decentralization, innovation and infrastructure development. Particular attention is paid to the analysis of the European experience of stimulating regional development and the possibilities of its adaptation to Ukrainian conditions. The conclusions emphasize the importance of an integrated approach to regional policy, which includes the cooperation of the state, local authorities, business and the public to ensure sustainable economic growth and equalize regional disparities.

Key words: economic development of regions, stimulation of development, decentralization, innovations, infrastructural development, interregional disparities, regional policy, economic growth, state regulation.

УДК 332.01
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.44.52>

Маліновська О.Я.

к. екон. наук, доцент,
Львівський національний університет
імені Івана Франка
ORCID ID: 0000-0001-5820-3896

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема стимулювання економічного розвитку регіонів України набуває особливої важливості в умовах сучасних економічних викликів, зокрема у зв'язку зі значними міжрегіональними диспропорціями, викликаними різними рівнями економічної активності, інфраструктурної розвиненості та соціальних умов. Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку ефективних інструментів для стимулювання економічного зростання в регіонах, що дозволить підвищити рівень добробуту населення, забезпечити економічну ста-

більність та конкурентоспроможність регіонів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні підходи до стимулювання економічного зростання територій досліджувалися багатьма вітчизняними науковцями, зокрема С. Білою, В. Геєцем, М. Долішнім, О. Шевченком, І. Сторонянською та іншими. Проблеми формування ефективного організаційно-економічного механізму в останні роки широко висвітлювалися як у працях вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед яких можна

відзначити роботи Л. Гурвіця, Р. Майерсона, Т. Гордієнко, Д. Дударева, С. Ізмалкова, Н. Подопріхіна, К. Соніна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблематика стимулювання регіонального економічного розвитку розглядається як у європейській, так і в українській науковій літературі. Європейські вчені, такі як А. Родрігес-Позе, Ф. Ескер, В. Істуріс, акцентують увагу на важливості розвитку інституційної спроможності регіонів, децентралізації та підтримки місцевих ініціатив для забезпечення сталого економічного зростання. Вони також підкреслюють роль інновацій та інтеграції в глобальні економічні процеси як ключових чинників розвитку.

Українські науковці, зокрема В. Геєць, С. Коваленко, О. Амоша та інші, досліджують проблеми диспропорційного розвитку регіонів у контексті інфраструктурної недостатності та соціально-економічної нерівності. Вони підкреслюють важливість державної підтримки в реалізації програм регіонального розвитку та необхідність адаптації європейського досвіду до українських реалій.

Метою дослідження є вивчення теоретичних підходів до стимулювання економічного розвитку регіонів України, аналіз наявних методів і механізмів державного регулювання, а також визначення перспективних напрямів розвитку регіональної політики в контексті сучасних економічних викликів.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічний розвиток регіону — це комплексний процес, що включає покращення економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших умов життя населення на рівні окремого регіону. Він відображає зростання економічної активності, підвищення якості життя, вдосконалення інфраструктури та розвиток людського капіталу. Соціально-економічний розвиток охоплює всі аспекти життєдіяльності регіону, сприяючи стійкому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності на загальнонаціональному рівні [4].

Економічне зростання — це процес збільшення обсягів виробництва товарів і послуг у країні або регіоні за певний період часу. Воно характеризується підвищенням рівня національного доходу, продуктивності праці, інвестицій та зайнятості населення. Економічне зростання є одним із ключових факторів підвищення добробуту населення та розвитку економіки, забезпечуючи створення нових робочих місць і підвищення рівня життя.

Стимулювання розвитку регіону — це система цілеспрямованих способів і заходів, свідомі дії органів державної та місцевої

влади, спрямовані на підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання та поліпшення умов для економічного зростання. Стимулювання передбачає вплив ззовні, який породжує дії, спрямовані на досягнення поставлених економічних і соціальних цілей. Це можуть бути як фінансові інструменти, такі як податкові пільги, субсидії та гранти, так і адміністративні заходи, наприклад спрощення регуляторних процедур чи поліпшення інфраструктури.

Отже, для забезпечення ефективного стимулювання регіонального розвитку необхідно використовувати різноманітні теоретичні підходи, які б відповідали сучасним викликам і потребам України [6].

Першим підходом, який часто розглядається в науковій літературі, є неокласичний підхід до економічного розвитку. Він базується на принципах ринкової економіки, де основною рушійною силою розвитку є вільна конкуренція та ефективний розподіл ресурсів на ринку. У межах цього підходу стимулювання регіонального розвитку передбачає мінімальне втручання держави в економічні процеси, а також створення умов для розвитку підприємництва, інвестицій та інноваційної діяльності. Неокласичний підхід передбачає, що ринки самі здатні забезпечити оптимальний розподіл ресурсів і вирівнювання диспропорцій між регіонами завдяки мобільності праці, капіталу та технологій. Одним із головних інструментів стимулювання регіонального розвитку в рамках цього підходу є створення інституційних умов для розвитку малого та середнього бізнесу, а також сприяння конкуренції між підприємствами.

Однак в умовах України цей підхід не завжди дає бажані результати. Регіони мають різний рівень економічного розвитку, інфраструктурної забезпеченості, демографічної структури та соціальних умов, що ускладнює реалізацію неокласичних моделей. У зв'язку з цим виникає необхідність у більш активному втручанні держави в економіку з метою подолання регіональних диспропорцій. Тут важливо звернутися до кейнсіанського підходу, який акцентує увагу на активній ролі держави в стимулюванні економічного розвитку через фінансові та монетарні інструменти. Цей підхід передбачає, що держава повинна виконувати роль регулятора, який забезпечує підтримку певних регіонів через інвестиції в інфраструктуру, освіту, охорону здоров'я та соціальні програми. Така політика особливо актуальна для депресивних регіонів, де ринок самостійно не здатний забезпечити стаке економічне зростання [3, с. 44]. Підвищення ефек-

тивності публічної влади в Україні, зокрема місцевого самоврядування, що є найбільш наближеним до людей у процесі надання найнеобхідніших послуг, сьогодні є одним із найважливіших завдань. Управлінська діяльність потребує розроблення методики, яка б давала конкретну й досконалу оцінку результатів. Це вимагає проведення досліджень показників, що можуть виступати мірилом ефективності роботи суб'єктів у системі місцевого самоврядування [9].

Одним із важливих аспектів кейнсіанського підходу є використання механізмів державних інвестицій та підтримки зайнятості для стимулювання попиту в економіці. В умовах України це може означати інвестування в розвиток інфраструктури на регіональному рівні, особливо в тих регіонах, які мають найбільші потреби в модернізації транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури. Інвестиції в освіту та професійну підготовку також є важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності регіональних економік і сприяння інтеграції відсталих регіонів у загальнонаціональний ринок.

Ще одним важливим теоретичним підходом до стимулювання економічного розвитку регіонів є інституціональний підхід, який акцентує увагу на ролі інституцій та інституційних змін у розвитку регіональних економік. У межах цього підходу важливо створювати сприятливе інституційне середовище для розвитку бізнесу, залучення інвестицій та забезпечення правової стабільності. Інституційний підхід визнає, що для забезпечення ефективного економічного розвитку необхідно мати дієві правові механізми, які регулюватимуть взаємодію між підприємцями, державними органами та іншими суб'єктами економічної діяльності. В умовах України це може включати удосконалення законодавства, яке стосується регіонального розвитку, спрощення процедур отримання дозволів, а також забезпечення прозорості у сфері державних закупівель і підвищення ефективності державного управління.

Інституційний підхід також передбачає важливу роль місцевих органів влади в регіональному розвитку. Децентралізація, яка активно проводиться в Україні, є одним з аспектів інституціональних змін, що сприяють регіональному розвитку. Передача повноважень на місцевий рівень дозволяє регіонам самостійно визначати пріоритети розвитку, залучати інвестиції, розвивати місцеві ресурси та ефективніше розподіляти фінансові ресурси. Це дає змогу створювати більш гнучкі та адаптовані до місцевих умов стратегії економічного

розвитку, що сприяє вирівнюванню регіональних диспропорцій і забезпеченню стійкого економічного зростання [9].

Сучасні теоретичні підходи до стимулювання економічного розвитку регіонів також включають ендogenous моделі розвитку, які акцентують увагу на використанні внутрішніх ресурсів регіонів для забезпечення стійкого зростання. Ендogenous підхід базується на припущенні, що кожен регіон має свої унікальні ресурси, такі як природні багатства, людський капітал, інноваційний потенціал або культурна спадщина, які можуть бути використані для стимулювання економічного зростання. Це може включати розвиток аграрного сектору, туризму, IT-індустрії, науково-дослідної діяльності або інших секторів, що мають потенціал для розвитку саме в конкретному регіоні. Важливим аспектом цього підходу є підтримка місцевих підприємств, розвиток кластерів, створення інноваційних центрів і технопарків, що дозволяє підвищити конкурентоспроможність регіональних економік та забезпечити їх інтеграцію в глобальні ринки [7].

Регіональні політики в межах ендogenous підходу можуть включати розвиток соціальної інфраструктури, що сприяє підвищенню якості життя населення та залученню молодих спеціалістів і фахівців до регіонів. Забезпечення доступу до якісної освіти, медицини та культурних послуг сприяє закріпленню людського капіталу в регіонах та стимулює економічний розвиток. Також важливим є розвиток сучасних транспортних мереж, логістичних центрів і зв'язку, що дозволяє регіонам краще інтегруватися у внутрішній і зовнішній ринки.

Ще одним важливим теоретичним підходом до стимулювання регіонального розвитку є теорія сталого розвитку, яка акцентує увагу на балансі між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку. У контексті регіонального розвитку це означає необхідність врахування екологічних чинників при розробленні стратегії розвитку, зокрема захисту природних ресурсів, зменшення впливу промислових підприємств на довкілля, розвитку екологічно чистих технологій і використання відновлюваних джерел енергії. Теорія сталого розвитку передбачає, що економічне зростання регіонів повинно поєднуватися з екологічною безпекою та соціальною справедливістю. Для України, де проблема екологічного забруднення є особливо гострою, цей підхід є надзвичайно актуальним [2].

Екологічно спрямовані стратегії розвитку можуть включати розвиток альтернативної енергетики, зокрема вітрової, сонячної та гідроенергетики, що дозволить зменшити залеж-

ність від викопних видів палива і покращити екологічну ситуацію. Окрім того, важливим напрямом є розвиток «зеленої» економіки, що включає створення нових робочих місць у сферах екологічно чистого виробництва, переробки відходів, охорони навколишнього середовища і ландшафтного планування.

Висновки. Отже, теоретичні підходи до стимулювання економічного розвитку регіонів України включають різноманітні моделі та стратегії, що поєднують як ринкові механізми, так і активну роль держави та місцевих органів влади. Ефективна регіональна політика повинна враховувати інституційні, соціальні, екологічні та економічні чинники, а також спиратися на внутрішні ресурси регіонів для забезпечення стійкого зростання.

Теоретичні підходи, розглянуті в статті, демонструють, що ефективне стимулювання економічного зростання регіонів залежить від поєднання ринкових механізмів та активної участі держави й місцевих органів влади. Роль держави полягає не лише у формуванні сприятливого інституційного середовища, але й у прямій підтримці інновацій, інвестицій та інфраструктурного розвитку регіонів.

Таким чином, стимулювання економічного розвитку регіонів України вимагає інтегрованих дій із боку держави, місцевих органів влади, бізнесу та громадськості, що сприятиме як вирішенню регіональних диспропорцій, так і загальному зростанню добробуту населення та підвищенню якості життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гонта О. Проблеми диспропорційності економічного зростання національного господарства України та її окремих регіонів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 2. С. 57–63.
2. Гриценко А.А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 2. С. 9–23.
3. Інституційні фактори стійкого розвитку регіональних соціально-економічних систем: монографія / В.П. Решетило, Г.В. Стадник, І.А. Островський та ін.; за заг. ред. В.П. Решетило; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2013. 241 с.
4. Методологічні підходи до визначення проблемних територій за напрямками регулювання їх подальшого розвитку. Монографія / За ред. Л.М.Зайцевої: НАДУ при Президентові України. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2003. – 143 с.
5. Кизим М.О., Бєлікова Н.В., Беккер М.Л. Науково-методичне забезпечення вирішення проблемних ситуацій в регіонах України. *Проблеми економіки*. 2021. № 2. С. 70–85.
6. Лизун М.В. Розвиток процесів регіональної економічної інтеграції: валютний аспект. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 1 (50). С. 155–163.
7. Лукеря Т. Що зараз відбувається з державною політикою відновлення громад і які питання треба врахувати. *Портал «Децентралізація»*. 2023. URL: <https://decentralization.ua/news/17127>.
8. Пуцентейло П.Р., Завитій О.П. Особливості формування стратегії управління економічним розвитком регіону. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. Економічні науки*. 2017. Випуск 27. С. 298–308.
9. Маліновська О.Я., Ревуцький А.І. Теоретичні основи ефективності функціонування органів місцевого самоврядування. *Збалансоване природокористування*. 2022. № 3. С. 70–77.